

Rie Reinderhoff (2*)

De Rie-Reinderhoffmethode

Rie Reinderhoff besteedt evenveel zorg aan het illustreren van het dunste zondagsschoolboekje zoals *Kerstfeest op de hei*, geschreven door Joop Naerebout, als aan de platen in een dik meisjesboek zoals *Greetje-Margriet* door C.Th. Jongejan-De Groot, allebei uitgegeven door Callenbach.

Hoewel ze meestal de meisjesboeken van mooie, lieve, gewone, arme en rijke meisjes voorziet, illustreert ze ook jongensboeken zoals de *Barendje*-serie geschreven door Co van der Steen-Pijpers en uitgegeven door Callenbach (zie over Co van der Steen de rubriek '20 vragen' in dit nummer). In deze serie jongensboekjes voor de leeftijd van ongeveer zes tot tien jaar vallen de mooie natuurtekeningen op van vooral vogels en andere dieren. Ze vindt het belangrijk dat haar werk 'zuiver' is.

Elk boek leest ze intensief en ze volgt nauwgezet de tekst. Ze tekent wat er staat! Als ze een illustratie bij een enkel verhaal moet maken, probeert ze een voorstelling te bedenken die zo veel mogelijk tegemoet komt aan het grootste gedeelte van de vertelling. Soms bepaalt ze zich echter tot het hoogtepunt van het verhaal. Ook tekent ze af en toe een soort stilleven om daarmee een bepaalde kern aan te geven. Bijvoorbeeld alleen een bord pap, een stroopkan en een hand die met een lepel stroop een naam op de pap schrijft, (zie *Het kerstfeest van Japie*, door C.Th. Jongejan-De Groot).

In het tekenen van kleding leeft ze zich uit. De vaak vrouwelijke auteurs beschrijven die kleding dikwijls als onderdeel van het verhaal. Vooral de schrijfster Max de Lange-Praamsma kan daar erg over uitweiden. En Rie Reinderhoff tekent elk smockwerkje, stippeltje en borduurseltje. Ze heeft immers ervaring in het maken van modetekeningen! Maar een arm kind is ook echt armoedig. Gestopte kousen, slordige haren en de vodden hangen er vaak bij!

Niet alleen kleding maar ook in- en exterieurs, tekent ze met grote zorgvuldigheid en aandacht. Haar boerderijtjes, buitenhuizen, scholen, kerken, tuinen en landschappen zijn romantisch en idyllisch.

Aan de tekening van de inrichting van een huis kun je precies de status aflezen van de bewoner die in het verhaal wordt beschreven. De tijd waarin een en ander zich afspeelt is ook aan de afbeelding van de stijl van het meubilair te zien. Ze bereidt zich terdege voor!

Uit 'Kerstfeest op de hei'
(Joop Naerebout, uitg. Callenbach)

In het in 1983 verschenen prentenboek *Kinderen van Holland, rijmpjes en versjes bij prentjes van vroeger*, een uitgave van Omegaboek, Amsterdam is elke rechter bladzij voorzien van een aquarel van kinderen en volwassenen in heel zorgvuldig getekende klederdracht in mooie kleuren. Op de linker bladzij staan speelliedjes die bij de verschillende provincies passen.

De zondagsschoolboekjes

Heel mooi is een aantal door Rie Reinderhoff geïllustreerde Callenbach-boekjes. De bandtekeningen zijn uitgevoerd in 'oude' kleuren en de platen krijgen daardoor een bijna antieke uitstraling. De boeken *'t Liep tegen kerstfeest*, van C.Th Jongejan-De Groot, *Rien*, van Frouke Bakker, *Inekes kerstlied*, van Jo Kalmijn-Spienburg, *Jan Piepedoppie*, door Gré van Tiel, enz. zijn prachtig om te zien.

De bandtekeningen van de andere boekjes zijn in vrolijke maar wat fellere tinten uitgevoerd soms alleen in een paar steunkleuren. Bijvoorbeeld *Amieke*, door C.Th. Jongejan-De Groot en *Mieke van Kweeklust*, van Helga van de Vlasakker. Maar ook aan deze boekjes is veel zorg en aandacht besteed.

Haar tekeningen zijn helder, met duidelijke contouren maar hebben ook vaak iets dromerigs. Vooral de kindergezichten hebben dikwijls een klassieke, bijna devote uitdrukking. Het zijn typische Rie-Reinderhoffgezichten, zo te herkennen.

Soms gebruikt ze een raster om bepaalde schaduweffecten te krijgen en heel vaak zijn de randen van haar tekeningen 'afgebrokkeld' zodat sommige voorwerpen er half opstaan en als het ware alleen aangegeven worden.

Af en toe tekent ze alleen wat losse elementen, terwijl de hoofdfiguur in een kader gezet wordt. De bandtekeningen van *Toen Doortje weer thuis kwam* van Louis Speijer en *Peters eerste concert* door N.M. Schouten (allebei Callenbach) zijn op die manier gemaakt. Het hoofdfiguurtje is in het midden in een cirkel geplaatst, eromheen is een aantal losse onderdelen van het verhaal getekend. Op de stofomslag van *Goud-Elsje* van Max de Lange-Praamsma is halverwege de hoofdfiguur een grote cirkel getekend met daarin een school en buiten de cirkel zijn tekeningen gemaakt van een huis en een dorpsgezicht. Bij *Mieke van de Rozenlaan* van dezelfde auteur is de 'Rozenlaan' in een driehoek gezet. Het zijn als het ware schilderijtjes in schilderijtjes. De illustraties in de boeken zijn ook vaak van kaders voorzien.

In de laatste jaren dat Rie Reinderhoff illustraties voor boeken verzorgt, neemt ze zo nu en dan een enigszins andere stijl aan. Ze tekent slordiger en lijkt zichzelf niet trouw te blijven. Gooit ze er dan met de pet naar of is het een bewuste poging zich een 'modernere' manier eigen te maken? Ik geef als voorbeeld de illustraties van een dun zondagsschoolboekje: *Het bruidspaar* door K. Norel, waarvan de tekeningen zelfs een beetje grof zijn. In ieder geval zijn het geen echte Rie-Reinderhoff-illustraties.

In de jaren vijftig beginnen illustrators als Geeske van Tienhoven, Laura Gerding, Fiep Westendorp en Tiny van Asselt met hun werk. Hun stijl is volkomen anders dan die van Rie Reinderhoff. Zou ze zo nu en dan proberen die manier van tekenen enigszins te imiteren? Als dat zo zou zijn dan heeft ze zichzelf geweld aan moeten doen. Is dat misschien de reden dat ze, als ze 65 jaar is, geen opdrachten voor illustraties meer aanneemt en zich gaat wijden aan tekenen, schilderen en het restaureren van schilderijen? Of ligt het vrijere schilderen haar op een bepaald moment beter? Haar neef vertelde dat zijn tante alleen kon tekenen als ze haar gevoel in haar werk kon leggen en helemaal achter haar eigen werk kon staan. Jammer dat ze ons nu niet meer kan vertellen wanneer en waarom dat gevoel er soms niet was.

Uit het leven van Rie Reinderhoff

In het laatste oorlogsjaar lijdt ook de in Den Haag wonende Rie Reinderhoff honger. Op 8 februari 1945 schrijft ze een wanhoopsbrief naar, in die tijd waarschijnlijk haar grootste opdrachtgever, uitgeverij Callenbach. De heer A. Knottnerus is dan directeur van deze uitgeversmaatschappij.

Hieronder laat ik haar brief, (uit oude correspondentie) in zijn geheel volgen.

Zeer geachte heer Knottnerus,

Gisteren hoorde ik van vrienden, welke logées uit Maarsbergen voor een dag te logeren kregen, dat in Nijkerk nog voldoende was om van te leven.

Nu vertrekken deze mensen over eenige uren en haast ik mij deze brief te schrijven, in de hoop dat deze nog tijdig afgegeven kan worden, vandaar dat ik met de deur in huis val. Het zal U wel bekend zijn dat in Den Haag hongersnood heerscht, wie adressen buiten heeft is er nog het beste aan toe. Zoudt U mij kunnen helpen mijn mooie werk vol te houden en een en ander, per vertrouwde bode toe te zenden.

Alle kosten worden vergoed, of wilt U dit door een opdracht vereffenen, het is mij hetzelfde. Daar ik vegetariër ben, is voor mij graan, zoals rogge en tarwe e.d. het allerbeste, ik weet absoluut niet of dit mogelijk is, doch ik hoop van harte, dat U mij kunt helpen op de been te blijven.

Met vriendelijke groeten, zal nu geduldig afwachten, en laat het U niet bezwaren, wanneer het onmogelijk is.

*Hoogachtend,
R. Reinderhoff.*

En dit was het antwoord, op 26 februari 1945, van de heer Knottnerus:

Zeer geachte Mejuffrouw Reinderhoff,

Het is zeer begrijpelijk, dat U alle mogelijke moeite doet om te trachten wat voedsel in Den Haag te krijgen. Wanneer wij U echter meededeelen dat geregeld mensen van ons personeel met wagens, fietsen, karren enz., achter den IJssel gaan om wat voedsel te halen, begrijpt U wel, dat dit hier niet te krijgen is.

Het is een ontzettend gezicht die lange stoet mensen, welke dagelijks doortrekken om nog te trachten wat voedsel achter den IJssel te bemachtigen.

U begrijpt dat wij van allerhande relaties zeer veel brieven ontvangen, pijnlijk is het dan om niet te kunnen helpen, maar al sinds maanden is hier ook alles op. Laten we van harte hopen dat deze ontzettende tijd spoedig tot het verleden zal behoren.

Met vriendelijken groet,

*Hoogachtend,
A. Knottnerus.*

De boeken van de auteurs Anna Hers, Sanne van Havelte, Nel Verschoor-Van der Vlis, Jo Kalmijn-Spiereburg, C.Th. Jongejan-De Groot en vele, vele anderen krijgen door de plaatjes en het bandontwerp van Rie Reinderhoff een bepaalde romantische uitstraling, heel aantrekkelijk voor een kind, vooral voor meisjes! Maar ik denk dat de auteur Max de Lange-Praamsma de kroon spant wat het aantal boeken betreft dat door Rie Reinderhoff is geïllustreerd! Ze vormen als het ware een duet! In het boek: *Goud-Elsje draagt een dubbele naam* is goed te merken dat Rie Reinderhoff precies de tekst volgt:

Een vrolijk, met vuurrode klapprozen, warm-blauwe korenbloemen, zuiver-witte margrietten en goud-gele korenaren geborduurd kleedje had ze over het stevige vierkante tafeltje van het wit-gelakte hutzitje gelegd

En Rie Reinderhoff 'borduurde' het kleedje precies zo na. Alleen de kleur ontbreekt.

Max de Lange is bevriend met Rie Reinderhoff en ook dat is in een van haar boeken terug te vinden. Vooral in de *Goud Elsje*-serie is de figuur 'Lotty' onmiskenbaar Rie Reinderhoff.

We weten dat ze als kind vanwege een slechte gezondheid niet naar school ging. In het eerste deel van de serie komt Lotty als ziek en zwak meisje met haar moeder een poos wonen in het huis waar Goud-Elsje met haar familie woont. Ze gaat niet naar school. Lotty kan goed tekenen, ontwerpt en maakt poppenkleertjes, kortom: 'Lotty heeft smaak'.

In het tweede deel woont Lotty een tijd in Italië en tekent daar al het fraais van de streek rondom

het Meer van Lugano. Ook Rie Reinderhoff was in Italië. Verder schrijft Max de Lange in een volgend deel (*Weerzien met Han*), dat Lotty op een gegeven moment stopt met illustreren en zich gaat bezighouden met schilderen. Rie Reinderhoff gaat dezelfde weg al verschilt het tijdstip waarop. Bijna alles wat Lotty doet is van toepassing op Rie Reinderhoff.

Haar uitgevers en opdrachtgevers zijn over het algemeen vol lof over haar werk.

Zo niet in het maandblad *Moeder*, van februari 1950, in de rubriek *Ons leesurtje*, waarin een recensie staat door Gr. Gilhuis-Smitskamp, schrijfster van o.a. zondagsschoolboekjes, over de eerste drie boeken uit de serie *Goud-Elsje* van Max de Lange. Het zijn de delen: *Goud-Elsje*, *Goud-Elsje verlooft zich* en *Goud-Elsje draagt een dubbele naam*. Ook aan de illustratrice Rie Reinderhoff besteedt ze enige aandacht.

Ze schrijft:

Uiterlijk zijn deze drie boeken uitnemend verzorgd, althans wat letter, papier en bindwijze betreft. In deze illustraties vinden we Rie Reinderhoff echter niet op haar best; het ligt haar meer om kinderboeken te illustreren. De rugtekening op de omslag van Goud-Elsje draagt een dubbele naam verdient geen beter woord dan 'melig'.

Het zevende deel van deze tiendelige serie meisjesboeken heet *Lotty is Lot geworden*. Op een dag leest Lotty in een tijdschrift de bovenstaande recensie. Max de Lange heeft daarin zichzelf de naam Renée Fabery-Den Ouden gegeven en Rie Reinderhoff heet Lot van der Griend. Goud-Elsje wordt Joletje Terweele. De recensie is verder letterlijk overgenomen (blz. 10).

Uit: 'Fulco de minstrel'. (C.Johan Kieviet,
Uitg. Van Holkema & Warendorf)

In hetzelfde blad (mei 1952) schrijft mevrouw Gilhuis het volgende over de illustraties in de historische roman *De groene kamer* door C.Th. Jongejan-De Groot:

Rie Reinderhoff mag dan al lieve plaatjes kunnen tekenen voor kleuterboeken, in dit boek zijn haar vlakke, wat zoetelijke tekeningen misplaatst. Ze geven 'De groene kamer' het cachet van een ietwat zoetelijk meisjesboek.

In het boek *Lotty is Lot geworden* is Lotty (= Rie Reinderhoff) erg blij met het resultaat van haar tekeningen in een historische roman. Max de Lange schrijft: "Nee, het was echt geen gemakkelijke opdracht. Ze heeft er veel voor moeten naslaan en is er ook nog voor naar de Koninklijke Bibliotheek gereisd. (...) Maar toen ze eenmaal aan de slag is gegaan, lukte het meteen. Dat was zo fijn. Wat een vreugde heeft ze aan dit werk beleefd".

In december 1953 recenseert mevrouw Gilhuis kerstboekjes in *Moeder* en weer kunnen de tekeningen van Rie Reinderhoff haar niet bekoren. Er staat:

Vanzelfsprekend geven we het ene boekje de voorkeur boven het andere, we verkiezen de illustraties van Jan Lutz en Mies Bloch boven die van Rie Reinderhoff.

Een interview, gehouden op 7 november 1977 met Greeth Gilhuis verscheen in *Ouwe Bram leeft nog!* (maart 1997 nr. 6). Op de vraag: "Heeft u voorkeur voor bepaalde illustratoren?" antwoordde ze: Tiny van Asselt. Dat verklaart veel! Tiny van Asselt maakt houtskoolachtige schetsen tegenovergesteld aan de nauwkeurige tekentrant van Rie Reinderhoff.

Daarentegen schrijft Kees Fens, hedendaags expert op het gebied van literatuur en kunst (vooral middeleeuwen), over de herziene uitgave van het boek *Fulco de minstreel* door C.Johan Kieviet, o.a. het volgende:

Ook de illustraties zijn herzien, kennelijk vanuit dezelfde 'moderne' overwegingen. De schitterende tekeningen van Rie Reinderhoff zijn vervangen door illustraties van de hand van Rien Poortvliet, waaruit blijkt de voorplaat in één (moderne) moeite door van Fulco een ongeveer vijftienjarige jongen gemaakt is ('De hele Biblebontse berg' 1982) .

Tenslotte

Ik zelf heb als kind Rie Reinderhoff voornamelijk leren kennen en waarderen door de meisjesboeken en zondagsschoolboekjes van Callenbach. Minstens een derde van de boeken op mijn plankje waren door haar geïllustreerd.

Ik genoot van de vaak gezellige illustraties. Ik wilde ook altijd graag de plaatjes kleuren want daar waren ze heel geschikt voor.

Nu kijk ik met een nostalgische blik naar de tekeningen van Rie Reinderhoff en kan ik genieten van het gevoel van vroeger dat ze teweegbrengen.

Ik heb bewondering voor het vele kunstzinnige werk dat ze door de jaren heen met zoveel liefde en inzet heeft verricht. Rie Reinderhoff noemt het zelf: "mijn mooie werk" (in de gefingeerde hoedanigheid van Lotty in de *Goud-Elsje*-serie en zie brief naar Callenbach).

Ook het resultaat is mooi. Niet raak, niet strak, soms grappig. Maar zeker artistiek, knap, stijlvol en vooral mooi!

Met dank aan de heer Herbert H.L. Reinderhoff, de heer A.R.A. Croiset van Uchelen, de heer J.A.A.M. Biemans (Universiteitsbibliotheek Amsterdam) en vele anderen.

Een lijst van alle door Rie Reinderhoff geïllustreerde boeken kan op aanvraag worden toegezonden (tel. 020-6416777).

* Het eerste deel van dit artikel werd geplaatst in het vorige nummer van *Ouwe Bram leeft nog!*